

MI LESZ HOLNAP?

Válaszok egy ankétra

GEROLD LÁSZLÓ LEVELE

Kedves Barátom!

*A Szenteleky Kornél Irodalmi Napok programjában Szivácon (október 28-án) most is, mint évek során, arra szeretnénk felkérni a rendezvényre ellátogató írókat, kritikusokat, hogy legyenek aktív szereplői a délutáni irodalmi műsornak. Erre kínálunk lehetőséget Szenteleky Kornél 1922-ben írt *Mi lesz holnap?* című esszéjének néhány kiragadott szép mondatával:*

„Ó, hányszor, de hányszor villan fel ez a kínos kérdés, mint foszforeszkáló szemek Peer Gynt borzalmas éjszakájában, hányszor faggatjuk önmagunkat kötelességek között, sóhajtós megpihenésekben, haldokló estékben, gondfelhős harcokban, lihegő történetben, nyugtalan, siket éjszakában: mi lesz holnap? . . . A holnap sohase ragyogott biztos, józan megvilágításban, de mindig volt valami kemény, állandó keret, melyen belül szabadon bimbóztak és burjánoztak vágyak, hívések és akarások. A megkezdett egyenest tovább lehetett húzni, az elindult parabolát tovább lehetett rajzolni a holnap fővnyére, pályánk útját irányíthattuk, mert előre láttuk és tudtuk következő lépésünket. Voltak eltolódások, csalódások, váratlan változások, de mindig a biztos határokon belül, végzetes zökkenések vagy zuhanások nélkül . . . Csüggedten, elbúsultan, réveteg tekintettel nézünk magunk elé: nincs reményünk, nincs óhajunk, nincs akarásunk, mert nincs holnapunk. Hiába kopognak, hiába kalapálnak, sajognak és jajognak a kérdések, mi némán megrázzuk fáradt

fejünket, és vakon, mereven, szenttelenül botorkálunk újabb bizonytalanságok felé, mint a bábszínház mafla, összevissza rángatott alakjai.”

A mondatok kiválasztása természetesen azzal a céllal történt, hogy ezek megszólítsák a ma íróit, arra bírják őket, hogy Szenteleky nyomán, de a jelen körülmények figyelembevételével gondolkodjanak, írjanak erre a talán sohasem időszerűbb kérdésre: Mi lesz holnap?

Mindenkit arra kérnék tisztelettel és szeretettel, hogy három-öt percnyi terjedelmű esszével, glosszával, kisprózával, vallomással stb. vegyen részt az irodalmi műsorban, amellyel Szenteleky emléke előtt szeretnénk tisztelegni, olyképpen, hogy a rá jellemző, tőle tanulható módon foglalkozunk önmagunkkal.

A sziváci találkozás és közreműködés reményében, barátsággal

Gerold László, a Szenteleky Irodalmi Napok Tanácsának soros elnöke

Újvidék–Szivác, 2000. október 3.

A *mi lesz holnap?* kérdése általában olyan történelmi pillanatokban szokott kivételes intenzitással fölmerülni, amikor az adott társadalmi helyzet csaknem kilátástalanul sivár. A lehetséges válaszok a válaszadók hitétől, illúzióitól függően természetesen jócskán elütnek egymástól. A világháború, a magyarországi forradalmak és ellenforradalom után sziváci magányában Szenteleky érthető módon a „nincsen holnapunk” riadalmáig jut el. Mennyire más a fiatal Ady magatartása, aki a Monarchia túlérétt, enyészetet ígérő világában a „Holnap hőse”-nek deklarálja magát, vagy a József Attiláé, amint nagy-nagy szorongatottságában is „tudatos jövőbe” lát s meghirdeti, hogy a freudizmus és marxizmus összebékítésével megszerkeszthető lesz emberi létünk harmóniája.

A példákat könnyűszerrel tovább sorolhatnám, hisz mindazok az eszmélkedők, kik a léten túli élet lehetőségeivel nem tudnak mit kezdeni, rendszerint a jövőtől remélik azt, amit a jelen megtagad tőlük. Ha azonban jobban meggondoljuk, ma már ez sincs egészen így. Miután az ember megválthatóságának „tudományosan” megalapozott eszméje csúfondárosan megbukott a gyakorlatban, a humánus holnap felé vezető utak rendre lezárultak előttünk. Nem véletlen, hogy Orbán Ottó a „teljes szétrohadás” koraként éli meg a századvéget, s az sem, hogy Petri György szerint körülöttünk csupán a „*nagy folyamatoknak*” álcázott SEMMI

történik”. Valójában ennek a közérzetnek a rabjai vagyunk, még ha pillanatnyilag lazulnak is körülöttünk a zsarnokság évtizedes bilincsei.

Ebben a helyzetben a holnap jellegét alighanem csakis jövőmondón lehet meghatározni. A történelem tanulságait szem előtt tartó pesszimisták a globalizációban, a folyton-folyvást tartó helyi háborúkban, a szegény kontinensek nyomorában, a föld elszennyezésében olyan csapdát látnak, amely előbb-utóbb le fog zárulni az emberiség előtt. Velük szemben az optimisták nyilván úgy képzelik, hogy az ún. fejlődés borzalmas kontroverziákat mutat ugyan, ám az emberi elme mégis képes lesz arra, hogy végül anyagi jólétet, békességet, áldásos toleranciát biztosítson a világnak.

A jövődőlésnek ezek a szélsőséges változatai nem vihetnek közelebb bennünket kérdésünk megválaszolásához. Igaz ugyan, hogy a maradó formába kényszerített megrendülés mindannyiszor tartós esztétikai és etikai élményben részesít bennünket, magáról a holnapról azonban nem sokat mond. Épp ezért úgy gondolom, a holnapot úgy szolgálhatjuk legjobban, ha a jelenünkben építjük fel azt, amit majd netán a holnap is méltányolni tud. Többet, értelmesebbet, s ezt korántsem az „utánam az özönvíz” cinizmusa mondatja velem, az ismeretlen jövőért aligha tehetünk.

UTASI Csaba

1908-ban Nagyváradon a *Nyugat* ellenében Ady Endre holnap-hitének zászlaja alatt gyülekezve egy maroknyi író megjelentette *A Holnap* címen költői antológiáját – a címadás gesztusából ítélve a nagy bizakodások és nagy elvárások ígézetében. Az új század első évtizedében még csábos volt a jövő, s nem gondolta az antológiában szereplő költők egyike sem, hogy már életében megcáfoltatnak azok a nagyon hites elvárások, s még kevésbé gondolhatták az utánuk jövők, a dédunokák és unokák, amikor a kalendáriumban az év, amely egyúttal az évszázad és az évezred utolsó hete lesz, hogy kiégett szívvel tépik le az utolsó lapot, s ha visszanéznek, sötétlő égbolt előtt látják magukat, s ha előre tekintenek, a reménytelenség felhős ege takarja el a holnap derűsnek mondható ígéretének árnyképét.

Nem irigylem a fiatalokat, akiké az új évezred első évszázadának kezdetei, s ott kellene világot megváltó terveiket harsonázni, és esküdni arra, hogy minden jobb lesz, mint volt az a száz év, amelyben nagyapáik

kezdtek pályájukat. Nem rajtunk múlt, hogy nem derűs hétköznapokba hanyatlott a XX. század, hanem vérbe mártotta ujjait a történelem, és úgy írta a falakra követeléseit, amelyek a holnap horizontjait nem rajzolják szemünk elé. S bizony, nemcsak a 60–70 évesek, de a sokkal fiatalabbak sem kiálthatják a szelekbe Ady Endrével (szabadon), hogy „repülj hajónk, rajtad a Holnap hősei”! Úgy vagyunk, mint Noé volt, amikor a vízözön idején első galambját fölrepítette, s az nem hozta a megmaradás ígérését. A biztató jövő ígérete még nagyon messze lehet, ha nem hallani halk, de már biztató jeladását. Koromsötét az éj, s e pirkadatnak első fényt ígérő vonala sem jelent meg még a keleti égbolt peremén.

De én arra gondolok, hogy magyar ember írta le *Az ember tragédiája* híres üzenetét arról, hogy küzdünk és bízva bízunk. Hát fogadjuk meg!

BORI Imre

Mi lesz holnap? Szenteleky kérdése ez, tehát nemcsak aktualitása, de (irodalom)története is van. Valahonnan messziről hallatszik Szenteleky hangján, és mégis milyen közletről. Mert a remény és a reménytelenség Szentelekyben dúló ambivalenciája a mi bizonytalanságunk is az új évszázad és évezred küszöbén. Valamit viszünk magunkkal az időhatáron túlra, élményeket és tapasztalatokat, történelmet és életrajzot, a magunk és elődeink életrajzát, értéket is valamennyit talán, szavakat és gondolatokat, gondot meg sok-sok vereséget, vég nélküli veszteséglistát . . . Ha jól körülnézünk a magunk mögött hagyott évszázadban, főleg annak utolsó harmadában, amit nem hírből ismerünk, hanem közvetlenül éltünk meg, nem sok reménnyel gondolhatunk arra, mi vár bennünket a következő időben, amit szokás jövőnek is mondani. És az sem tölthet el bennünket bizakodással, hogy mi jön felénk a jövő idők rejtélyes mélyéből.

De ne törődjünk most se reménnyel, se bizakodással. Gondoljunk inkább józanul arra, hogy csak azt láthatjuk (majdnem) világosan, hogy mi van most, hogy miben vagyunk a jelenben, megérteni viszont csak az elmúltat lehet, a befejezettet, a körülhatároltat: a látás nem megértés. Úgy vagyunk tehát az idővel, úgy vagyunk benne, hogy csak a múlt szól hozzánk értelmesen, mert a múlt szorul rá a megértésre, mondjuk Szenteleky Kornél szép szavai 1922-ből, a jelen viszont csak itt van,

kéznél van, ránk telepszik, mozdulni sem enged bennünket, féken tart és változatos veszedelmekkel riaszt fel bennünket reményeink és bizakodásaink ködéből, miközben egyre keményebben figyelmeztet bennünket a jövőben ránk váró, ránk leselkedő veszedelmekre, mert – ne feledjük – a homályosan sokat ígérő jövőt, a jövő századot és évezredet is a megértett múlt folytatásaként olvassuk, a múlt megértése pedig éppen a megvalósult veszedelmek be nem fejezett története . . .

Mi lesz holnap? – kérdezem Szentelekyvel magamtól, és Juhász Erzsébet szép regényére gondolok, a *Műkedvelőkre*. Juhász Erzi is velünk van a holnapban. Hát az lesz velünk. Éppen az. Az égvilágon semmi más nem történhet velünk.

BÁNYAI János

Amikor ezeket a sorokat rovom, még a belgrádi könyvvásár teendőire gondolok, s látom, kérdéses az is, ott leszek, ott lehetek-e a Szenteleky-féle tanácskozáson. Predrag Marković éppen tegnap kérdezte meg – miután a szerzői jogtartó nevében átvette tőlem Dragan Velikić *Az északi fal* című regényének első magyar nyelvű példányait –, hajlandók volnánk-e alapító tagjai lenni egy független könyvkiadók és könyvterjesztők egyesületének. Ez csak természetes – volt a válaszom, mire ő bólintott egy nagyot, hogy valóban nagyot, azt hosszú szakálla ívéből állapítottam meg, s csak annyit mondott: – A Forum most büszke lehet önmagára.

Őszintén megvallom, ez némi sikerélményt jelentett számomra, s reményt is a holnapba, viszont, amikor jobban belegondoltam, azt kellett látnom, most mindenki a demokráciára esküdözik, de meghozza-e a holnap a demokratikusabb, szabadabb légkört, olyat, amelyet ez az új egyesülés is ígér. Úgy általában, talán igen, de, mondjuk – s ami a legjobban érdekel – a vajdasági magyar kultúra terén? Erre nem mernék megesküdni, mert valami lázas készülődést érzek, mozgolódást, titkolózást, sőt, valamiféle leszámolást is emlegetnek. S mindez egy csepp sem biztató kultúránkra, oktatásunkra, sajtószabadságunkra nézve, a célpont viszont közösségünk szellemi életét mindeddig leginkább meghatározó műhelyei: a sajtó- és kiadóház, a színház, a tanszék, jól működő művelődési egyesületek . . . Azok tehát, amelyeknek az elmúlt időszakban meghatározó szerepük volt, azok, amelyek minden baj és nehézség ellenére, sőt sokszor már-már a kifulladás határán is, de az itt született

legjobb *minőséget* képviselték. Igen, a sok-sok újra burjánzani látszó provinciális és dilettáns értékekkel szemben. S mit tapasztalok? Szenteleky mondta: „Ki ne látná társadalmunk megannyi fekélyét, de kevesen vannak, akik mindenre őszintén rámutatnak. Az írástudók legnagyobb része vakok és süketek módjára mosolyog, mintha nem látnák a bajt, s nem hallanák a beteg szervezet siralmas nyögdcélselését.” Mindezzel összefüggésben akkor ma jusson eszünkbe az is, amit Csuka János Szenteleky halála után öt évvel, ugyancsak forrongó időben, intésként hagyott ránk: „A gerinces kisebbségi öntudattal telített polgár, nem indul el sem a jobb-, sem a baloldali eszmeáramlatok útjain, mert tudja, érzi, hogy sem az egyik, sem a másik szélsőség soha nem elégíti ki azokat a különleges kívánságokat, amelyek – úgy látszik – mindaddig megmaradnak, ameddig kisebbségi polgár lesz a földön.”

BORDÁS Győző

G. L. LEVELE KÖLTŐKHÖZ

Kedves Barátom!

A Szenteleky Kornél Irodalmi Napok programjában Szivácon (október 28-án), mint mindig, most is, arra szeretnénk felkérni a rendezvényt jelenlétükkel megtisztelő költőket, hogy legyenek aktív résztvevői a délutáni irodalmi műsornak. Ennek érdekében idézzük Szenteleky Milyen jó lenne című versének harmadik szakaszát, amely – megítélésünk szerint – tartalmaz olyan gondolatokat, érzéseket, amely a ma költőjét megszólalásra ösztönzik.

Milyen jó lenne
győztesen kikerülni az éjszakából,
mint Jákob, a bibliai,
aki Istennel viaskoda.
Mikor pedig a hűs, híg hajnalban
felizzana a boldog bíbor,
kitárnám karomat
pogány pap módjára,
s kiáltanék ekképpen:
Enyém a nap, enyém a fény,

az asszony, az is az enyém!
 Az Isten, az is az enyém!
 Enyém az élet!
 Milyen jó lenne.

Mindenkit arra kérnénk, hogy a fenti versszak nyomán szólaljon meg versével, írjon a Szentelekyt foglalkoztatta milyen jó lenne témára.

Köszönjük.

Meggyőződésünk, hogy ez a fontos művelődési rendezvény, amely méltón szeretné felidézni irodalmunk Kazinczyjának szellemét, és szeretne aktív részese lenni a jelen történéseinek, örömmel és érdeklődéssel fogadja költőink közreműködését.

Ennek reményében, barátsággal

Gerold László, a Szenteleky Kornél

Irodalmi Napok Tanácsának soros elnöke.

HOLT KÖLTŐK NYOMÁN ÍRJA

HARKAI VASS ÉVA

Jó lenne nem ismerni
 a bomlott elme tébolyát,
 égi morajlást, sistergő rángást
 az éjen át . . .

Tárt tüdőszárnnyal várni
 a reggelt, nem összeszűkült
 pupillával, mit bánt a fény . . .
 (Hogyan lesz ebből
 nem régimódi költemény?)

Jó lenne újra tanulni
 hajdani mesterek hangszerein,
 zengni a hajnalt, áldani Rómát,
 Pireust, Delphoit – mind csupa fény . . .
 (De hát hogyan lesz ebből
 nem régimódi költemény?)

Fonnyad a nap már, tombol az ősz,
gyűri-pírítja éveink
lombját, sok levelét.
Kék havakat hoz reccsenő jéggel,
sárga derengést – s visszaveszi felét.

Oly napsütötte minden
másik élet a mából!
Őszi sötétség:
zöld hideg almák objektív
költők telt kosarából.

2000. okt. 27.

BEFEJEZETLEN CANTO

DANYI ZOLTÁN

Ha sikerülne a port, a levéltörmeléket,
a megszáradt bőrt,
ha sikerülne azt, ami a körmünkre,
a kézfejünkre, sőt
egész karunkra égett,
ha sikerülne lehántani törzsünkről,
mi rárakodott, a kérget,
ha fejünk helyén már fél tucat vessző nőtt,
ha nem is fölösleges,
de mellékes mindenképp,
hogy belülről útnak indulnak díszaink,
a fecskék –

HULL A TÉRDIG ÉRŐ HÓ; VÁLASZ EGY ANKÉTRA

V. Despotov emlékének

BÖNDÖR PÁL

Holnap is szó esett arról
hogy a költészet többé
nem kötelező. Fásultsággal
tompított félelem. Az első
mondat előtt nincsen semmi.
A következők egyikében meg
hull a térdig érő hó.

Egyszer már majdnem
feltalálták a történelmet
de mikor eljött Európa újra-
európaizálásának az ideje
a Földön váratlanul
megjelent az élet
és az egészségből nem lett semmi.

Máskor meg azt jelentették
hogy meghaltál és nem tudod
hogy hol vagy. Én viszont
még most sem tudom
hogy mit miért akarok.
A mi kínjainkon kívül
minden csupa képzelgés
a fantázia féktelen játékának
a sületlen és torz szüleménye.

Milyen jó lenne
válasz nélkül hagyni
a nehezebb kérdéseket!
Milyen jó lenne elájulni

még a gyilkos sortűz előtt!
De az lenne a legjobb
ha fel tudnánk éleszteni magunkban
a gyermekkori kegyetlenséget.

Van aki pótolhatatlan
van akinek a helyébe százak lépnek
a mi helyünket elfoglalni
pedig nem érdemes.
Időtlenkedhetünk még itt
és ott akármeddig
se élve se holtan.

Milyen jó lenne
nem önmagunkat hallgatni
reggeltől napestig!
Az utolsó mondat
az utolsó mondat
a következő zsarnoktól pedig
még nehezebben szabadulunk meg
azt hiszem.

Még csak bokáig ér
a térdig érő hó.

Nem értem
miért kellett átesnünk ezen
a kemény és kegyetlen kiképzésen
– túllépni a mai kocsmán
többé már úgysem lehetséges:
Nyugodjál hát békében
az alma vagy az almapálinka
ízével a szádban.

MILYEN JÓ LENNE

CS. SIMON ISTVÁN

„Milyen jó lenne
győztesként kikerülni az éjszakából.”
Írta egykor epedezve Szenteleky,
és ezért Őt haló porában is
elismerés illeti.
Mert valóban nagyon jó lenne,
ha végre a borúra
nem ólmos ború jönne,
hanem
szivárvány alatt
ívelhetne a gondolat.
Csak hát már
a génjeinkbe vésődött
a sötét lombhullás
erőszakos lenyomata,
és különben is nyomasztó ősz van,
ködbozótokkal közösködik
a parlag,
egyre kurtul a gyakran
naptalan nappal,
vacogtató a lét,
és a magukra maradt
házak között
fázós, szárnyaszegett verébként
ugrál a vak remény,
de azért
persze, hogy jó lenne.
Milyen jó is lenne.